

Evropsko ogrodje etike in vrednot (EOEV)

✍ Janek Musek

Obstaja močno soglasje med evropskimi državljani, misleci in politiki, da ima sedanja ekonomska in socialna kriza v bistvu globlje korenine. Pri ugotavljanju teh korenin pogosto opazamo, da so mnogi negativni pojavi v družbi neizogibno povezani z odstopanjem od tradicionalnih in civilizacijskih vrednot ter odstopanjem od etično osnovanega znanja, izkušenj, odločitev in obnašanja.

Ko govorimo o svetovnem etosu, se razume, da želimo spoštovati dialog med kulturami in dialog med njihovimi vrednotnimi sistemi. Svet, v katerem živimo, pa vendarle – vsaj uradno – priznava civilizacijske vrednote, na katerih temeljijo ustanovni dokumenti tega sveta. Mislim seveda na Splošno deklaracijo človekovih pravic, sprejeto v Organizaciji združenih narodov ob njenem nastajanju. Vse članice so podpisnice Deklaracije. Zavedati pa se moramo, da Deklaracija temelji na civilizacijskih vrednotah zahodne, predvsem evropske civilizacije in iz njih izhajajočega etosa. To preradi pozabljamo. In ko je govora o dialogu, ne moremo pristati na dialog z nekom, ki tega temeljnega okvira ne bi priznaval. Dialog je potreben, je nujen, vendar ob brezpogojnem spoštovanju človekovih pravic, ki jih je epohalno zapisala naša, zahodna, evropska kultura in civilizacija: ob spoštovanju, ne glede na to, da dobro vemo, kako je ta kultura in civilizacija znala te pravice kršiti.

Vrednote in na njih temelječa etika usmerjajo človeško družbo od nek-

daj. Homo sapiens sapiens – naš rod v širšem pomenu besede – hodi po Zemlji morda 200 000 let in v vsem tem času po vsej verjetnosti kot misleče in govoreče bitje. V vsem tem času živi družbeno življenje in v vsem tem času ni mogel obstati brez pravil in smernic za svoje bivanje. Vrednote in etika današnjega človeka so samo današnji odraz te eksistencialne nujnosti.

A najbrž imamo prav, če menimo, da so vrednote in etika sodobnega sveta tudi izid dolgotrajne evolucije in razvoja. Obdobje civilizacij je zadnja velika postaja tega razvoja.

Na veličastnih temeljih antične miselnosti in krščanstva se je v okviru zahodne (to pomeni predvsem evrop-

ske) civilizacije izoblikovalo tisto, kar v vrednotnem in etičnem pogledu pomeni platformo današnjih, globalno sprejetih civilizacijskih smernic z vsemi njihovimi temeljnimi deklaracijami in drugimi dokumenti.

A te svoje lastne evropske dediščine se premalo zavedamo. Na njenih vrednotnih in etičnih temeljih, na njeni kulturi temelji tudi njena velikanska gospodarska moč, do katere znamo biti – vsaj primerljivo – včasih tako kritični in kar defetistični. Pa se motimo: gospodarstvo EU je v absolutnih merah najmočnejše gospodarstvo sveta, močnejše od gospodarstva ZDA, skoraj dvakrat močnejše od gospodarstva Kitajske, štirikrat močnejše od

gospodarstva Japonske, devetkrat močnejše od gospodarstva Indije ali Brazilije in skoraj desetkrat močnejše od gospodarstva Rusije.

A ta gospodarska moč ni padla z neba. Kakor koli obračamo, je plod evropske kulture in njenih vrednotnih ter etičnih temeljev.

Toda, katere so vrednote te naše evropske kulturne dediščine? Kaj je duhovno ogrodje evropskih vrednot in evropske etike? Prav izdelava takšnega okvira evropskih vrednot in etike je naloga, ki se je je v času svojega nastajanja lotil Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj (IEV). Nastal je dokument z naslovom Evropsko ogrodje etike in vrednot (EOEV) ali v angleščini European

Foto: Marko Hrovat

Ethics and Values Framework (EEVF), ki ga bom na kratko predstavil. Dokument je eno od temeljnih gradiv Evropskega projekta za etiko in vrednote, najpomembnejšega programa IEV (glej Sliko 1).

Obstaja močno soglasje med evropskimi državljani, misleci in politiki, da ima sedanja ekonomska in socialna kriza v bistvu globlje korenine. Pri ugotavljanju teh korenin pogosto opazamo, da so mnogi negativni pojavi v družbi neizogibno povezani z odstopanjem od tradicionalnih in civilizacijskih vrednot in odstopanjem od etično osnovanega znanja, izkušenj, odločitev in obnašanja.

Vendar je potreba po skupnem razumevanju evropske etike in vrednot veliko starejša od sodobne krize. Potreba po poudarjenem pomenu evropskih vrednot je bila trdno postavljena v Berlinski deklaraciji 2007, da bi omogočila evropskim državljanom dokument, ki bi jasno odražal enotnost Evropske unije in poudaril občutje

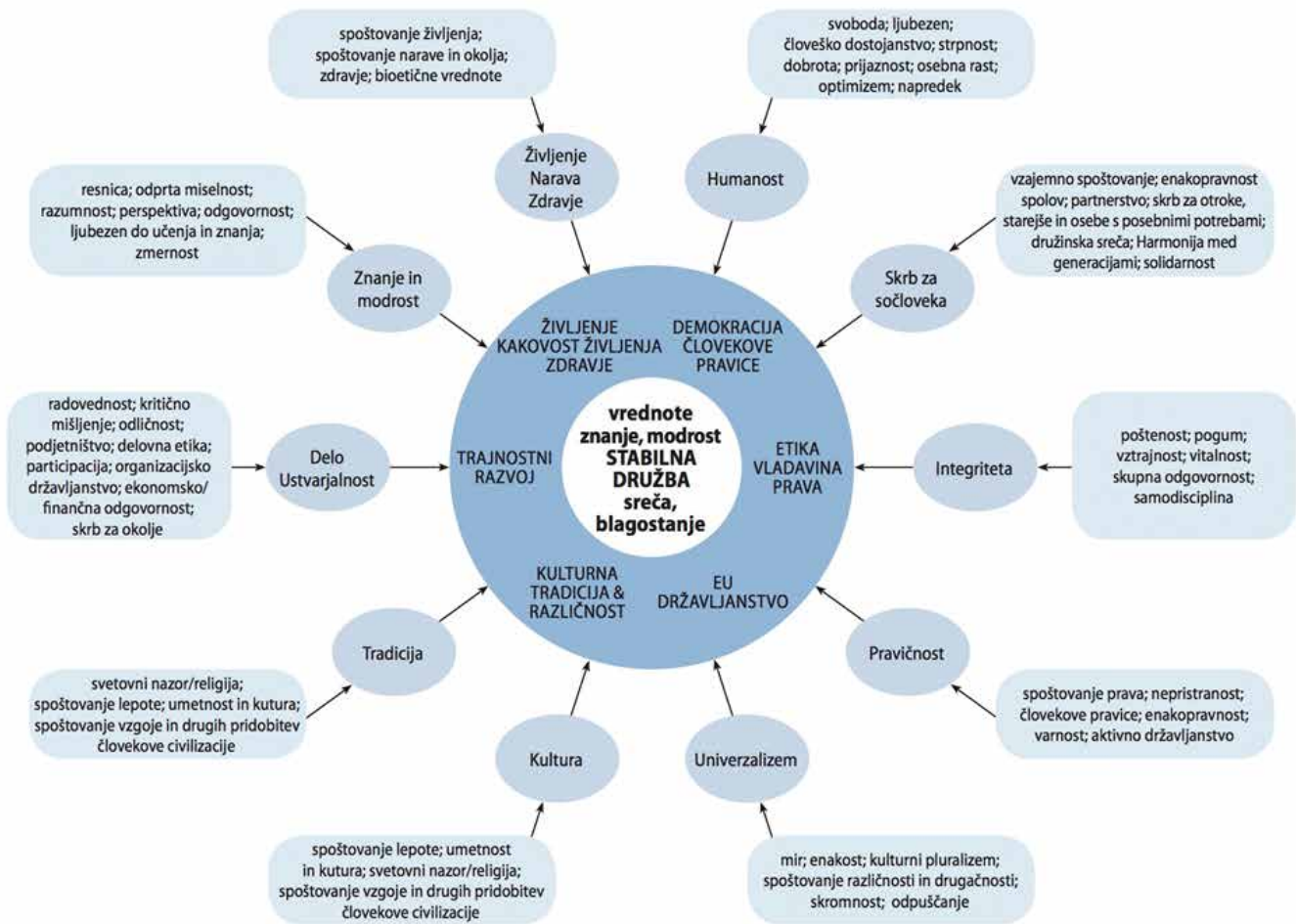
skupne pripadnosti. Ta pomembni dokument je nastal in bil podpisan s strani takratnega predsedstva EU, Evropske komisije in Evropskega parlamenta, potem ko se je vseh 27 predsednikov oziroma suverenov držav in vlad zedinilo glede besedila.

Berlinska deklaracija postavlja v ospredje več univerzalnih vrednot: človeško dostojanstvo, človekove pravice, enakost glede spola, mir, svobodo, demokracijo, vladavino prava, vzajemno spoštovanje, skupno odgovornost, napredek, varnost, strpnost, participacijo, pravičnost in solidarnost. V nadaljnjem Evropski projekt za etiko in vrednote ta temelj postavlja v širši kontekst etike in vrednot sodobne evropske družbe in njenih skupnosti. Obsežno empirično podlago dokumenta predstavljajo podatki evropske študije vrednot (European Values Study) in svetovne študije vrednot (World Values Study).

Evropski projekt za etiko in vrednote je torej oblikovan za uresničevanje

potrebe po skupnih temeljih evropske etike (etičnih standardov) in vrednot. Gre za projekt, ki temelji na evropski zgodovinski, kulturni in civilizacijski tradiciji in na vodilnih sodobnih modelih vrednot. Evropski projekt za etiko in vrednote sloni na Berlinski deklaraciji 2007 ter upošteva empirične in teoretične modele vrednot in vrtilin, vključujoč modele naslednjih avtorjev: Schwartz & Bilsky (1987, 1990); Musesek (1993, 2000); Elizur (1984); Hofstede (1981, 2001); Triandis (1995); Bond (1988); Inglehart (1990, 1997); Peterson & Seligman (2004); European Values Study (2008).

Po modelu EOEV je končni cilj predvidenih sprememb vzpostavljanje stabilne družbe, temelječe na etiki, vrednotah in znanju – družbe modrosti, sreče in blagostanja, ki vključuje individualno (osebno) blagostanje, srečo in življenjski smisel. Ta del modela pomeni jedrno stanje (model jedrnega stanja), ki vsebuje šest jedrnih vidikov ali sestavin:

- skrb za življenje, kakovost življenja in zdravje;
- skrb za demokracijo in človekove pravice;
- skrb za etiko in vladavino prava;
- skrb za evropsko državljanstvo;
- skrb za naravo, okolje in trajnostni razvoj;
- skrb za kulturno tradicijo in kulturno različnost.

Bolj specifično lahko jedro stanje dosežemo s pomočjo 10 vrednotnih področij ali vrednotnih domen, od katerih vsaka vključuje več reprezentativnih vrednot:

- humanost: svoboda, ljubezen, človeško dostojanstvo, strpnost, dobrot, prijaznost, osebna rast, optimizem, napredek;
- modrost: resnica, miselna odprtost, razumnost, perspektiva, odgovornost, ljubezen do učenja in znanja, zmernost;
- življenje, narava, zdravje: spoštovanje življenja, spoštovanje narave in okolja, zdravje, bioetične vrednote;
- skrb za sočloveka: vzajemno spoštovanje, enakopravnost spolov, partnerstvo, skrb za otroke, starejše in ljudi s posebnimi potrebami, družinska sreča, medgeneracijska harmonija, solidarnost;
- pravičnost: spoštovanje zakonov, enakopravnost, nepristranskost, človekove pravice, enakost pred zakonom, varnost, aktivno državljanstvo;
- univerzalizem: mir, enakost, kulturni pluralizem, spoštovanje različnosti in drugačnosti, skromnost, odpuščanje;
- integralnost: poštenost, pogum, vztrajnost, vitalnost, skupna odgovornost, samodisciplina;
- delo, kreativnost: radovednost, miselna kritičnost, odličnost, podjetništvo, delovna etika, participacija, organizacijsko državljanstvo, ekonomsko-finančna odgovornost, skrb za okolje;
- tradicija: spoštovanje tradicije, spoštovanje staršev in družine, lojalnost, domoljubje, marljivost, olika;
- kultura: svetovni nazor/vera, spoštovanje lepote, umetnost in kultura, spoštovanje vzgoje in drugih pridobitev človeške civilizacije. ■

Soglasje o temeljnih vrednotah za prihodnost slovenske družbe

✍ Peran Bošković

To je najboljši trenutek za spremembe in iskanje skupnih evropskih vrednot, ki nam bodo zagotovile bolj varno ter boljše življenje. To počnemo v času, ko Evropo in cel planet zaznamujeta dva velika tragična jubileja, stoletnica prve svetovne vojne in sedemdesetletnica druge svetovne vojne. Nihče ni nikoli preštel vseh žrtev teh vojn, vemo samo, da štejejo desetine, če ne celo stotine milijonov človeških življenj ter milijarde uničenih materialnih in kulturnih dobrin.

Praznovanje miru z razkazovanjem orožja

Pozorno smo spremljali počastitev jubilejev. Toda, kakšna ironija in posmeh človeštvu je to: v ospredju vseh proslav je orožje! Nepregledne kolone najbolj ubijalnega orožja se kotalijo po najlepših trgih svetovnih prestolnic in na zaslonih skoraj vseh televizorjev.

Sebi in svetu moramo zastaviti vprašanje, kdo stoji za vsem tem smrtonosnim orožjem, s čigavim denarjem je narejeno ali kupljeno. Odgovor je zelo enostaven. Vsi državljani Slovenije, Evrope in sveta stojimo za tem. Vsako leto v svojo bodočo nesrečo vlagamo povprečno 2,5 % bruto domačega proizvoda. Kdo bi nas lahko

brez našega blagoslova, ki mu se reče glas na volitvah, odpeljal na takšne stranpoti?!

Dopuščamo, da si neodgovorni politiki v našem imenu izmišljajo opravičila, češ da so nam tovarne smrti bolj potrebne kot univerze, otroške bolnišnice, šolska igrišča in cerkve. Sami vidimo, da nam vse to zastrašujoče in osupljivo orožje, ki ga gledamo, ne prinaša niti mirnega spanca niti blagostanja. Več je orožja, več je revščine in strahu.

Evropejec

Kdo grozi nam in Evropi, da nas bo napadel ter zaslužnil, da se tako obožujemo? Komu smo s tem orožjem prinesli svobodo v sodobnem svetu? Koga smo osvobodili oziroma kateri svetovni problem smo rešili?

Evropa danes na svetu skorajda nima sovražnikov, njeni največji problemi so pri njej doma in te je treba reševati. Revščina, socialna neenakost, meddržavna in mednarodna neiskrenost, pohlep in sebičnost.

Zbrati moramo moči in reči, da bomo namesto v oborožitev vlagali v izobraževanje in humanost, ki bo izkoreninila vse naštetje bolezni, ki razsajajo v zahodni civilizaciji. Evropa je bogata, a sebična, Evropejec je človek z malo srca.

Ni dolgo tega, ko smo kruh rezali na tanke rezine in skrbeli, ali ga bo kaj za naslednji dan, danes pa z njim polnimo zabojnike za smeti. Dobro se spomnimo, kako smo vsem kazali vsak